משפטים ב

א. אין פסוק[1] „הנה אנכי שולח מלאך לפניך גו' ולהביאך אל המקום אשר הכינותי", איז רש"י מפרש: „אשר הכינותי — אשר זמנתי לתת לכם" (און דערנאך ברענגט רש"י א צווייטן פירוש (כדלקמן סעיף ב)).

מפרשים לערנען[2], אז רש"י באַווארנט דא: אין פסוק שטייט „אשר הכינותי" סתם, און זאגט ניט פאַר וועמען דער אויבערשטער האָט צוגעגרייט דעם מקום. איז רש"י מפרש, אז דער „הכינותי" איז — „לתת לכם".

[וויבאַלד אַבער אז לויט דעם פירוש איז שווער, פאַרוואָס דער פסוק זאגט ניט בפירוש „אשר הכינותי לך" — ברענגט דעריבער רש"י א צווייטן פירוש, אז „אשר הכינותי" מיינט „כבר מקומי ניכר כנגדו . . שבהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה" (כדלקמן ס"ב), וואָס לויט דעם פירוש איז דער „הכינותי" געווען „לעצמו", כאילו עס וואָלט געשטאַנען „אשר הכינותי לי" (און עס דאַרף ניט שטיין בפירוש, ווייל „סתם הכינותי הוא לעצמו"[3]).

דער פירוש איז אַבער ניט פאַרשטאַנדיק, ווייל:

א) אין דרך הפשט איז מלכתחילה ניט קיין קשיא וואָס דער פסוק זאָגט דאָ „הכינותי" סתם[4], ווייל ס'איז מובן מאליו אז דער „הכינותי" איז פאַר אידן (וועגן וועמען עס רעדט זיך אין פסוק).

ב) לפ"ז האָט רש"י געדאַרפט זאָגן בקיצור (ע"ד ווי דער לשון פון אבן עזרא דא) „אשר הכינותי — לכם" — פאַרוואָס איז רש"י (א) מאריך בלשונו — „אשר זמנתי לתת (לכם)"; און נאָכמער: (ב) ער איז משנה פון לשון הפסוק („הכינותי") און נוצט דעם וואָרט „זמנתי".

ב. דערנאָך איז רש"י ממשיך: „זהו פשוטו, ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה א' מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה".

דער טעם פאַרוואָס רש"י איז נאָכאַמאָל מעתיק די ווערטער „אל המקום אשר הכינותי" אין דעם (צווייטן) פירוש, איז מובן — לרמז, אז לויט „מדרשו" איז גלאַטיקער פשט הלשון (וואָס דער פסוק זאָגט) „אל המקום" — ניט „אל הארץ"[5] — ווייל דער „הכינותי" באַציט זיך (ניט צו ארץ ישראל, נאָר) צום מקום המקדש.

[ס'איז אַבער ניט קיין קשיא מכריחה אויף „פשוטו" (פירוש הא') — ווייל אין פסוק געפינט מען אז אויך א גאַנצע לאַנד ווערט אַנגערופן „מקום"[6]; ואדרבה — פון המשך הענין דא איז, לכאורה, מוכרח[7], אז „ולהביאך אל

---

1) פרשתנו כג, כ.
2) ראה ר"ם, דבק טוב ושפ"ח כאן.
3) ל' הר"ם כאן.
4) ולהעיר ממקץ מג, טז.
5) ראה גם נחלת יעקב לפרש"י כאן.
6) ראה לדוגמא — מטות לב, א: ארץ גו' המקום מקום מקנה (ולאח"ז — שם, ד — ארץ מקנה). וראה בהעלותך י, כט. שלח יד, מ. ועוד.
7) ולפ"ז מ"ש רש"י „ומדרשו" קאי גם על תיבת „המקום" — אף שעיקר כוונת רש"י ב„פשוטו ומדרשו" היא בתוכן ה„הכנה" כאן (אם הכנה למטה כפשוטה, או הכנה למעלה ברוחניות — בבהמ"ק של מעלה). ולהעיר ממשנ"ת (לקו"ש חט"ז ע' 82-81)

המקום גו׳״ רעדט זיך (ניט וועגן אַ מקום מסויים אין א״י[8], נאָר) וועגן א״י בכלל;

וויבאַלד אַז לויט „מדרשו״ (א) בייט זיך דער טייטש פון „אל המקום״, און (ב) לפ״ז איז גלאַטיקער דער לשון „אשר הכינותי״ (כדלקמן), דעריבער איז רש״י מעתיק די ווערטער אַראָפּברענגענדיק „מדרשו״].

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין וואָס רש״י איז דאָ מוסיף נאָך אַן ענין: „וזה א׳ מן המקראות שאומרים שבהמ״ק של מעלה כו׳״ — דלכאורה: וואָס איז דאָ נוגע צו וויסן (מדגיש זיין) אַז עס זיינען פאַראַן נאָך „מקראות שאומרים שבהמ״ק של מעלה כו׳״?

מ׳קען ניט זאָגן, אַז דאָס איז אַן ענין וואָס לייגט זיך ניט אויפן שכל פון אַ „בן חמש למקרא״, און דערפאַר מוז רש״י מוסיף זיין ע״ד ווי ער זאָגט בכ״מ „מצאתי לו חבר״ — מ׳געפינט דעם ענין אין נאָך ערטער,

ווייל רש״י האָט שוין פריער[9] — צוויי מאָל — געבראַכט דעם ענין, אַז „בהמ״ק של מעלה מכוון כנגד בהמ״ק של מטה״, און אין יענע ערטער איז רש״י ניט מוסיף די ווערטער (די ראי׳ —) „וזה א׳ מן המקראות שאומרים כו׳״.

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין נאָך דיוקים בלשון רש״י, ומהם:

א) דער מקור פון „מדרשו״ איז אין תנחומא[10], אָבער דאָרט איז דער לשון „זה אחד מן המקראות המחוורת שבה״מ שלמטן מכוון כנגד בהמ״ק שלמעלן״ — פאַרוואָס איז רש״י מהפך דעם סדר[11]: שבהמ״ק של מעלה מכוון כנגד בהמ״ק של מטה[12]?

ב) עס איז דאָ אַ גירסא[13] אין רש״י „שבהמ״ק של מעלה מכוון כנגד של מטה״ (ניט — „בהמ״ק של מטה״) — פאַרוואָס איז רש״י משמיט (לגירסא זו) די ווערטער „בית המקדש״? ובפרט אַז אין די פריערדיקע צוויי ערטער זאָגט רש״י יע דעם לשון „בית המקדש (מקדש) של מטה״?

ד. דער ביאור אין דעם:

רש״י קומט דאָ באַוואָרענען אַ שאלה פשוטה אין די ווערטער „אשר הכינותי״: „הכנה״ באַדייט — אַ באַשטימטע ענדע־רונג אין דער זאַך, וואָס דערמיט ווערט זי „מוכן״, ראוי ומוכשר צום ענין צו וועלכן מ׳איז עס מכין[14]; שטעלט זיך די שאלה בנדו״ד: אין וואָס איז באַשטאַנען דער „הכינותי״ פון ארץ ישראל צו אויפנעמען דאָרט די אידן — מ׳געפינט ניט אַז אין איר איז עפּעס נשתנה גע־וואָרן איצט לגבי מצבה פריער?

ואדרבה: דער תוכן פון המשך

החילוק בין הלשונות „פשוטו״ ו„פשוטו של מקרא״ שבפירוש רש״י.

8) ובזה גופא — בית המקדש, שאפילו באם לא הייתה גזירת המרגלים — ע״פ פשש״מ — הי׳ נבנה כמה זמן לאחרי ביאת בנ״י לארץ.

9) ויצא כח, יז. בשלח טו, יז (ושם: כסא של מעלה). ולהעיר שבבשלח לא כתב רש״י ע״ז „ומדרשו״ (או כיו״ב).

10) פרשתנו יח.

11) ולהעיר גם מהשינוי בין פרש״י ויצא לפירושו בבשלח: בויצא הסדר ברש״י הוא כבפרשתנו, ובפ׳ בשלח — מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה. ואכ״מ.

12) ראה גם של״ה פ׳ תצוה (שכח, סע״א ואילך). וראה לקמן הערה 26.

13) דפוס שני של רש״י (שחתום עליו ר״ש אלקב״ץ (זקנו של בעל ה„לכה דודי״), שהוגה על ידו). וכ״ה בא׳ מכת״י רש״י שתח״י.

14) עייג״כ ל׳ אדה״ז בשו״ע חאו״ח סתצ״ה סוסט״ו.

הפרשה[15] איז מדגיש, אז די לאנד איז נאך ניט מוכן פאר אידן: אין א"י זיינען דא די שבע אומות, מ'דארף זיי ערשט פארטרייבן פון לאנד, עס דארף קומען (ל' עתיד) „והכחדתיו" „אגרשנו": און נאכמער — עס איז ניט בעתיד הקרוב, עס קען ניט זיין בקרוב („פן תהי' הארץ שממה"), נאר דוקא אין אן אופן פון „מעט מעט אגרשנו" —

איז וואס מיינט דער פסוק מיטן „(ולהביאך אל המקום) אשר הכינותי"[16]?

פארענטפערט רש"י, אז „(אשר) הכינותי" דא מיינט (ניט א צוגרייטונג דורך א פעולה, טאן — ווי דער טייטש פון „הכנה" בכמה מקומות[17], נאר) „אשר זמנתי לתת לכם", אז ס'איז בלויז געווען א הזמנה — „זמנתי" (אויך) פון לשון זימון (איינלאדונג): ווי ביים איינלאדן א גאסט, איז דאך אין דעם איינלאדן פאר זיך ניטא קיין פעולת הכנה, ס'איז נאר א הזמנה (בדיבור)[18] — עד"ז בענינו[19]: דער אויבערשטער האט מזמין געווען ארץ ישראל[20] פאר דער שפעטערדיקער נתינה[21] צו אידן („זמנתי לתת לכם").

וויבאלד אבער אז דער פירוש פון הכנה ע"פ רוב איז — הכשרה ושינוי אין דער זאך, ברענגט רש"י א צווייטן פירוש — „ומדרשו" — „כבר מקומי ניכר[22] כנגדו", וואס לויט דעם פירוש האט זיך אויפגעטאן א הכנה והכשרה[19] אין דעם מקום, נאר ניט אין דעם מקום המקדש למטה, נאר אין מקום המקדש של מעלה — „מקומי ניכר כנגדו".

ומהאי טעמא איז רש"י מדייק „שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה" — ניט אין דעם (פארקערטן) סדר (כלשון) התנחומא — ווייל די פעולת ההכנה איז געווען אינעם ארט פון „מקדש של מעלה", אז „מקומי" (פון מקדש של מעלה) איז געווארן „ניכר[22] כנגדו" (פון דעם מקום מקדש של מטה).

ה. דאס אליין איז אבער ניט מספיק —

ווייל עס איז ניט מסתבר צו זאגן, אז דאס וואס דער אויבערשטער האט מכין געווען דעם מקום המקדש של מעלה, זאל כלל ניט האבן קיין ווירקונג אויף דעם מקום המקדש של מטה, וואס איז „מכוון כנגדו":

און ווי מיר זעען טאקע אין פסוק[23] (בייַ יעקב'ן) „וזה שער השמים" — וואו

---

15) כג, כג. שם, כח ואילך.

16) במדרש לקח טוב כאן: „אע"פ שעתיד כאילו זכינו לפי שגזירת מלכו של עולם משאמרה כבר נעשית" (וראה רש"י לך טו, יח) — אבל ע"ד הפשט, אין המדובר כאן בנתינת הארץ לבנ"י, כ"א „אשר הכינותי", הכנתה לביאת בנ"י („להביאך") בתוכה, היינו פעולה (ניכרת) בהארץ [משא"כ „נתתי" שבלך שם, שאינו ניכר בהארץ. ולהעיר שברש"י שם הלשון „כאלו היא עשוי", וראה בארוכה בלקו"ש חט"ו (ע' 204 ואילך) שהנתינה בפועל הייתה (ע"ד הפשט) בע(עת) כיבוש הארץ].

17) ראה מקץ מג, טז. בשלח טז, ה (ובת"א). ועוד.

18) ראה פרש"י לעיל בפרשתנו כא, יג. יתרו יט, יז"ד. ת"א רמב"ן וכו' שם. מקץ מג, כה (ות"א). ועוד. ולהעיר מביצה כו, ב (וברח"ש ורש"י שם): עד שיזמין. שו"ע (ודאדה"ז) או"ח סי' שי ס"ה (ס"ט). ועיי"ב ל' אדה"ז שם סתצ"ה ס"ד.

19) ראה גם באר יצחק לפרש"י כאן.

20) ראה פרש"י בראשית א, א. נת' בלקו"ש ח"ה ע' 10 ואילך.

21) ראה לעיל הערה 16.

22) כ"ה בדפוסי רש"י שלפנינו. ובדפוס ראשון ושני וכת"י רש"י (שתח"י), וכן בראב"ם כאן — „כבר מקומי כנגדו" (בלי תיבת „ניכר"). וראה לקמן הערה 25.

23) ויצא שם.

רש"י ברענגט צום ערשטן מאל אז „בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה" — אז יעקב האט מרגיש געווען קדושת המקום דלמטה, ווי ער האט געזאגט „מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".

און ווי‌באלד דער פסוק זאגט אז דא איז געווען „אשר הכינותי" — א הכנה אין דעם מקום מקדש של מעלה באופן אז „כבר מקומי ניכר כנגדו" — האט דאס געדארפט זיין „ניכר" דאמאלס אויך אין דעם מקום המקדש של מטה —

ווי שטימט דאס מיטן תוכן פון המשך הפרשה, ווו‌א ס'איז מודגש אז ארץ ישראל (כולל מקום המקדש) איז נאך דאן כלל ניט געווען גרייט (אפילו) פאר ביאת בני ישראל לארץ[24]?

דערפאר איז רש"י מוסיף ומבאר „וזה א' מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה כו'": דער פסוק מיינט דא ניט צו זאגן אז איצט איז געווען א הכנה דורך דעם וואס בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה; דער „הכינותי" איז געווען מאז ומקדם, און דאס איז נאר נאך א פסוק (צווישן אנדערע, אויך פריערדיקע „מקראות") וואס דערציילט וועגן דעם זעלבן ענין, אז (שוין פון פריער איז) „בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה" (און דער „כבר מקומי ניכר כנגדו" איז אויך געווען פון פריער (אלעמאל[25]));

ובמילא איז שוין קיין קשיא ניט וואס מיר געפינען ניט אז עס זאל איצט ווערן א שינוי אין דעם מקום המקדש של מטה.

עפ"ז איז אויך מובן דער טעם פון דער גירסא „שבהמ"ק של מעלה מכוון כנגד של מטה" (אן די ווערטער „בהמ"ק של מטה") — להדגיש, אז די הכנה אין מקום המקדש של מעלה איז ניט פאר‌בונדן מיטן מצב פון מקום מקדש של מטה: דער בית המקדש של מעלה איז דא אפילו ווען למטה איז ניטא קיין בית המקדש, עס איז „מכוון כנגד של מטה" (עס פעלט דער בית המקדש)[26]; און דערפאר איז קיין סתירה ניט, וואס אע"פ אז „כבר מקומי ניכר כנגדו", פונדעסטוועגן זעט זיך ניט דא למטה קיין שינוי והכנה[27], ואדרבה — אין מקום המקדש של מטה געפינען זיך אומות העולם, דער היפך פון בית המקדש.

ו. פון די עניני הלכה וואס מען קען ארויסנעמען פון דעם פירוש רש"י:

עס איז דא א מחלוקת הראשונים אין דעת אביי[28] אז „הזמנה מילתא היא" — צי אויך א הזמנה בדיבור מילתא היא, אדער ניט[29]

— און דאס איז אויך א נפק"מ למעשה, ווייל (אויך) לדעת רבא[28] (וואס הלכה כמותו) אז „הזמנה לאו מילתא

24) והיינו, דאף את"ל שנעשה איזו הכשרה (רוחנית) גם במקום המקדש של מטה — הו"ל להפסוק להדגיש זה בהמשך הפרשה, ולא להדגיש רק הפכו, איך שהארץ אינה מוכנה.

25) ועפ"ז תומתק הגירסא הנ"ל (הערה 22) „כבר מקומי כנגדו" — שלגירסא זו מובן שאין הכוונה שהי' כאן שינוי לגבי המצב שהי' לפנ"ז (שהרי „מקומי כנגדו" הי' גם בימי יעקב).

26) ועפ"ז (ולגירסא זו) מתורצת קושיית השל"ה (הנ"ל הערה 12), שמלשון רש"י „... של מעלה מכוון כנגד .. של מטה" — „משמע כאלו הי' שלמטה קודם ח"ו".

27) ומה שראה זה יעקב (כנ"ל בפנים) — ה"ז בחלום, או ע"י החלום.

28) סנהדרין מז, ב.

29) ראה חי' הר"ן שם. תוד"ה נתנו שם מת, א. שלטי גבורים לברכות כג, ב.

היא", זיינען אבער דא געוויסע פאלן וואו מען רעכנט זיך יע מיט „הזמנה"[30] —

קען מען זאגן אז דאס איז די נפק"מ להלכה צווישן די צוויי פירושים פון רש"י:

לויט „פשוטו" קומט אויס, אז דאס וואס „זמנתי לתת לכם" (אן א פעולת הכנה והכשרה אין דעם מקום), ווערט אנגערופן (אין פסוק „אשר") הכינותי", ולפ"ז איז אויך הזמנה בדיבור אן ענין של הכנה — מילתא היא[31].

משא"כ לויט „מדרשו", איז דער „הכינותי" פארבונדן מיט אן אויפטו וואס איז ניכר אין דער זאך (באופן כנגדו) — „כבר מקומי ניכר כנגדו"; ולפ"ז איז מסתבר לומר, אז הזמנה בדיבור לאו מילתא היא.

(משיחת מוצש"ק פ' משפטים תשל"ט)

---

30) ראה לדוגמא: שו"ע או"ח סמ"ב ס"ג ונ"כ שם; רמ"א שם (ובשו"ע אדה"ז שם ס"ו: ולענין הלכה יש להחמיר כסברא זו). וראה שקו"ט להלכה — אם בהנ"ל מהני הזמנה בדיבור — ערוך השולחן ומשנה ברורה לשו"ע או"ח שם. אנציקלופדי' תלמודית ע' הזמנה (א) ע' תרלד (וראה שם ע' תרכה ואילך, תרלז), וש"נ.

31) אף שיש לחלק כי כאן המדובר בדיבורו של הקב"ה ש„כאילו היא עשוי" (רש"י לך טו, יח).